

Martin Brabec /
Eduard Stehlík
**ČEŠI PROTI
HITLEROVI**

Češi proti Hitlerovi

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Eduard Stehlík, Martin Brabec
Češi proti Hitlerovi – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Martin Brabec / Eduard Stehlík

ČEŠI PROTI HITLEROVI

Martin Brabec /
Eduard Stehlík
**ČEŠI PROTI
HITLEROVI**

Vyšehrad

PŘEDMLUVA

S nadsázkou říká, že Češi mají tolik hrdinů, že kdyby to byli Američané, má Hollywood sto let co natáčet. Jenže my sami o nich mnohdy ani nevíme. Zapomněli jsme na jejich statečné činy, sebeobětování pro vyšší princip a často bohužel i jejich jména. Eduard Stehlík patří k těm málo historikům, kteří příběhy těchto více či méně zapomenutých lidí umí připomínat s hlubokou faktickou znalostí a přitom poutavě jak pro laiky, tak pro faktů znalé milovníky historie; jak pro děti a studenty, tak pro seniory, kteří leccos z toho ještě pamatují. Nemá problém komunikovat s médií, jasně a stručně shrnout podstatu té či oné události. Historii takto usilovně popularizuje už více než tři desítky let. A je to nesmírně záslužná práce.

Můžete totiž být mimořádný odborník, který v archivech vypátrá úžasné details o tom či onom, ovšem pokud se o vaší práci dozví jen úzký okruh kolegů v oboru, je to z mého pohledu úspěch jen poloviční. V době, kdy většina Čechů možná tuší něco o Lidicích, ale už nikdy neslyšela názvy jako Ploština, Zákřov nebo Lejčkov; v atmosféře, kdy pouhé konstatování faktů o míře podílu Rudé armády na osvobození Prahy v květnu 1945 vyvolá několikatydenní politické i veřejné hádky, je podle mě důležité historické události a jejich kontext nejen odborně zkoumat, ale také je důsledně a laikům srozumitelně prezentovat a vysvětlovat. Pro historiky a badatele by s tím spojená určitá míra zjednodušení neměla být v jejich vlastních očích něčím dehonestujícím. Naopak, mělo by jít o oceňovanou přidanou hodnotu jejich odborné práce.

Z osobní zkušenosti jsem přesvědčený, že právě tohle si Eduard Stehlík velmi dobře uvědomuje a podle toho se také chová. Spolupracovali jsme spolu už mnohokrát, ať již na přípravě článků, rozsáhlejších popularizačních textů pro historicky zaměřené časopisy nebo na mojí knize o mobilizaci roku 1938. A když se s koncem roku 2019 uzavřela jeho takřka tři desítky let dlouhá kariéra v armádě, napadlo mne, že bychom společnou knihou mohli za tímto obdobím udělat jakousi tečku.

Ale protože záběr Eduarda Stehlíka jako vojenského historika je velmi široký, rozhodl jsem se téma pro naše společná povídání zúžit na Československo a jeho boj s nacismem v letech 1935 až 1945. Různým časovým i tematickým odbočkám jsme se sice během našeho mnohahodinového povídání nevyhnuli, ovšem pro pochopení kontextu popisovaných událostí či osobních postojů Eduarda Stehlíka měly svůj smysl. Nesnažili jsme se však o „wikipedický“ exkurz, který by vše z tohoto mimořádně složitého období dějin naší země faktograficky shrnul a popsal detailně do všech dat a faktů. Mnohdy zajímavější než přehršel strohých údajů nebo opakování bezpočetněkrát popsanych událostí nám totiž přišly méně často zmiňované či dokonce zapomenuté detaily a pohledy do zákulisí. Snad zaujmou i vás.

Naše setkání se odehrávala na jaře a v létě 2020, povětšinou v Lidicích. Symboličtější místo pro probíraná témata asi těžko hledat. Pokud jste tam ještě nebyli, najděte si čas a vezměte tam i své děti. Ať také další generace vědí, co to znamenalo, když stáli Češi proti Hitlerovi.

Jsme opravdu národem kolaborantů a zbabělců, „kteří nikdy nestříleli“, jak o sobě mnohdy sami sebestyčsky říkáme?

Přiznám se, že neznám v Evropě jiný národ, který by měl takovou až masochistickou zálibu v sebebičování, sebeobviňování a v sypaní si popela na vlastní hlavu, jako tomu je u Čechů. Ještě bych to chápal a dokázal s tím i souznít v případě, kdyby toto sebestyčství bylo podloženo historickými fakty. Bral bych to za pozoruhodnou sebereflexi nebo možná i za jistou formu pokání. Jenže my se označujeme za zbabělce, kolaboranty a ubožáky v rozporu s vlastní historií. Možná je to způsobeno tím, že nám tento falešný obraz Čechů jako Švejků a zbabělců byl záměrně podsouván a byli jsme v něm několik desítek let vychováni. Pokud někdo chce obyvatele nějaké země zotročit, jedním z prvních kroků je zaútočit na jeho hrdiny, ostouzet je, likvidovat lidi, kteří mohou sloužit jako pozitivní vzor a můžete se s nimi ztotožnit. Když národu sebere hrdiny, uděláte z něj beztvarou masu, která nikdy ničeho nedosáhla. Přitom ve skutečnosti je tomu přesně naopak. Kdyby naši předkové byli neschopní a zbabělí, tak nevybojují vlastní stát, který jsme si udrželi dodnes. Evropa vždy byla tvrdý kontinent a Češi v něm rozhodně nepatřili mezi holubičí povahy. Vždycky si dokázali vyválčit a uhájit svou pozici. Kdyby tomu tak nebylo, tak už v tomto mimořádně exponovaném prostoru dávno jako národ neexistujeme. Považujeme se za ubožáky, kteří „nikdy nevystřelili“, přitom naši legionáři se dokázali probojovat domů obrovskou ruskou zemí zmítanou

krutou občanskou válkou. Kdyby nebyli statečnými vojáky, ale Švejk, nikdy by se jim to nepodařilo. Národ, který nezná svou minulost, je národem bez budoucnosti. My tu minulost máme a opravdu slavnou. My nejsme národem bez budoucnosti!

Knihu, která shrnuje naše mnohahodinová povídání o Československu mezi roky 1935 až 1945, jsme nazvali Češi proti Hitlerovi. Čím je ten náš boj s nacismem podle vás charakteristický?

Nesmírně silně na mě působí především fakt, že jsou do tohoto boje – zvláště za okupace – zapojeny v podstatě všechny vrstvy obyvatelstva. Není to jen záležitost vojáků a dalších příslušníků bezpečnostních složek, ale šlo o odboj v pravém smyslu všenárodní. Působili v něm všichni. Od bývalých vysokých důstojníků československé armády, přes mladé skauty, ženy v domácnosti, lékaře, právníky, učitele až třeba po zdravotní sestru Červeného kříže a její čtrnáctiletou dceru. Zapojení lidí z opravdu všech společenských vrstev nebylo v jiných nacisty okupovaných zemích automatické a podívovali se nad tím i příslušníci gestapa. Ti mezi sebou často přemítali, proč to probíhá ti Češi dělají? Proč spolupracuje s odbojem továrník nebo třeba chirurg? Takový člověk má vysoký plat, auto, vilu, a když není židovského původu, tak my mu v jeho životě ani moc nepřekážíme a nic moc po něm nechceme, tak proč se angažuje v odboji, když ho za to i s celou rodinou můžeme poslat na smrt?

Nebyli schopni to pochopit a já vidím důvod takového odvážného chování právě v onom dřívějším předválečném vzepětí celé naší společnosti. Lidé stále snili svůj sen o vlastní svobodné republice, byť si ji užili pouhých dvacet let. A já si v této souvislosti vždy připomínám větu, kterou napsal parašutista Adolf Opálka, jeden z hrdinů, kteří padli po atentátu na Heydricha v boji s mnohonásobnou přesilou v pravoslavném chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze. Ta věta nám možná dnes zní jako fráze, ale on jejímu obsahu nejen věřil, ale především podle ní také konal: „Miluju tuhle republiku více než svůj vlastní život.“

A dá se z toho všeho vyčíst i určitá česká národní povaha, existuje-li vůbec něco takového?

Nehovořil bych o národní povaze, protože národ se skládá z individualit a každý jsme jiný. Moje teta se strýcem žijí od roku 1968 v Austrálii, kam odešli po sovětské okupaci, a mně přišlo zvláštní, že se tam až na výjimky s příslušníky české komunity nestýkali. Pak jsem si ale uvědomil, že skutečnost, že někdo mluví stejným jazykem, ještě neznamená, že si s ním budu rozumět. A stejné je to tady doma. V každém národě máte lidi slušné, se kterými si rád podáte ruku, a neslušné, jimž se raději vyhnete. A že mluvíte stejným jazykem, ještě neznamená, že pro sebe budete mít pochopení. Proto v nějakou národní povahu nevěřím, příliš paušalizuje.

Bohužel obecné povědomí o našich vlastních dějinách je docela mizerné...

Na jaře 2020 jsem začal pravidelně psát na Facebook příspěvky o naší historii, například medailonky více či méně zapomenutých hrdinů prvního i druhého odboje. A z reakcí vidím, že lidé, a to nejen současná mladá generace, o nich nevědí téměř nic. A nejde jen o znalost nějakých konkrétních jmen, ale také o základní vědomosti, jako kdo to vůbec byli legionáři a proč či za co v Rusku, anebo ve Francii, bojovali. A to je pro nás pro všechny hodně špatná zpráva, protože s národem, který neví pořádně nic o své vlastní minulosti, si pak leckdo může dělat cokoli. Od toho je jen krůček k tomu, že si dějiny, které neznáme, budeme muset prožít znovu.

Čím vás nejvíce zaujalo období třicátých a čtyřicátých let 20. století, které bylo doslova přeplněno zásadními historickými okamžiky?

Závěr 30. let byl obdobím neuvěřitelného vzepětí národa a vyvrcholením období, které tomu předcházelo zhruba od roku 1933, kdy si lidé začali uvědomovat, že hitlerovské Německo bude pro Československo existenční hrozbou. V tu chvíli začal celý stát fungovat mnohdy až neuvěřitelně efektivně – dnes bychom možná řekli akčně; začíná závod s časem při modernizaci armády, budování pevností, obyvatelstvo je připravováno na válku. Troufnu si říct, že současná Česká republika by to vše, co se za těch zhruba pět let tehdy stihlo,

nebyla schopná zvládnout ani za období o jednu nulu delší. Tehdy se různá rozhodnutí realizovala v řádu dnů, týdnů či měsíců, ne let či dokonce desetiletí. A to žijeme v době plné technických vymožeností, o nichž se našim předkům ani nesnilo.

Druhým faktorem, který mne na tomto období zajímá, je skutečnost, že v roce 1938 dospívá generace mužů a žen, kteří se narodili už po vzniku samostatného československého státu a odráží se v nich obrovský kus práce tehdejších učitelů nejen při vzdělávání, ale také výchově mladých lidí k vlastenectví i uvědomování si toho, co je v životě skutečně důležité a co naopak jen povrchní. A týkalo se to i vojáků, protože když se 14. srpna 1938 konalo poslední vyřazení důstojníků z hranické Vojenské akademie, tak mezi nimi už byli ti, kteří se narodili za první republiky.

Je zajímavé sledovat, jaký občanský a vlastenecký potenciál se podařilo za tu dobu nashromáždit, a o to smutnější je fakt, že místo vyvrcholení celého toho snažení jsou nám na konci září 1938 vyraženy zbraně z rukou a národu zlomena páteř. Je to mimochodem věc, s níž se v mnoha ohledech vyrovnáváme dodnes. Na druhou stranu je faktem, že po tom zlomení nebo přinejmenším ohnutí páteře se národ zase začíná narovnávat, a to za cenu obrovských ztrát v domácím a zahraničním odboji za druhé světové války. A ztracenou svobodu se mu podaří získat zpět. Čili shrnuto – pro mě je to období, které je časem velkého vzepětí v letech třicátých, šílené deziluze v jejich závěru a zároveň obdobím, kdy národ z toho všeho podle mého názoru vyjde se vztyčenou hlavou. Ovšem nikoliv na dlouho, páteř mu je lámána po roce 1948 nanovo, a to v období mnohem delším, než jakým byla šest let trvající německá okupace. A následky toho si neseme dodnes, a to ještě mnohem výrazněji než mnichovské trauma roku 1938.

Existuje nějaká událost z tohoto období, která je pro historiky a badatele jakýmsi svatým grálem? Třeba taková, již nemáme dosud dobře zmapovanou a dost možná se to ani nepovede...

Problém je v tom, že v řadě případů ani nevíme, co vlastně přesně hledáme, co je tím svatým grálem. Důvod je prostý.

Zdaleka nemáme prozkoumané všechny archivní materiály, a to zvláště ty, které jsou za našimi hranicemi. Samozřejmě hlavně ty nepřístupné v Rusku, k nimž se podle mého názoru ještě dlouhá léta, možná dokonce desetiletí, nedostaneme. Proto možná vůbec nevíme o mnoha důležitých i drobných informacích, které by nám osvětlily okolnosti událostí či motivace lidí k těm či oněm rozhodnutím. Z drobných střípků sice postupně skládáme historickou mozaiku, ovšem nevíme, jestli její rám je velký dvakrát dva metry, nebo třeba padesát na padesát metrů. Točíme se v malém prostoru a pravděpodobně nám mnoho zásadních souvislostí uniká.

Například?

Uvedu drobnost. Tak třeba některé sovětské výsadky, které byly shozeny na naše území v samém závěru války. Jejich úkol nespočíval v sabotážní či zpravodajské práci proti nacistům, ale byla jím snaha infiltrovat jednotky generála Vlasova. Dozvídáme se, že příslušníci těchto výsadek dokonce vlasovce „tlačili“ k tomu, aby šli na pomoc bojující Praze. Klademe si otázku, proč to dělali, když nám pak využití pomoci vlasovců sovětské soudruzi vyčítali. Byla tou tehdejší motivací snaha Praze opravdu rychle pomoci, nebo bylo cílem zdržet vlasovce při ústupu na západ tak, aby je poté stihla pochyťat postupující Rudá armáda? Nevíme to a odpověď se asi jen tak nedozvíme.

Vzhledem k vaší práci ředitele Památníku Lidice a také třeba i díky vašim knihám je zřejmé, že vás velmi zasáhl příběh Lidic a hrdinů, kteří se podíleli na likvidaci Reinharda Heydricha. Které další události či příběhy se vám v tom nepřeborném množství zaryly do duše nejhluběji?

Fascinujících příběhů je opravdu mnoho. Vzpomínám si, jak jsem se jako malý kluk dostal k několika fotografiím z Plzně, kam 15. června 1945 přijel prezident Edvard Beneš na vojenskou přehlídku československé obrněné brigády a jednotek americké armády, které osvobozovaly západní Čechy. Na jednom z těchto snímků mne zaujal československý důstojník doprovázející prezidenta Beneše. Od pohledu šlo o mimořádně vytrénovaného chlapa, působil na mě jako prototyp hrdiny.

Antonín Petrák

Instruktor čs. parašutistů, účastník bojů o přístav Dunkerque, ale také politický vězeň komunistického režimu. Antonín Petrák se narodil 14. dubna 1912 ve Vídni, kde pracoval jeho otec. Vystudoval obchodní akademii i Vojenskou akademii v Hranicích a poté konal službu u bratislavského pěšího pluku 39. Po vzniku samostatného Slovenska odešel k rodičům do Brna, kde se zapojil do odboje v řadách Obrany národa. Před gestapem uprchl do Francie, kde byl v květnu 1940 ustanoven velitelem výcvikové roty 1. čs. pěší divize. Do bojů na frontě tak nezasáhl a po kapitulaci Francie byl evakuován do Velké Británie. Zde se přihlásil do kurzu útočného boje a chtěl být vysazen jako parašutista do okupované vlasti. Vzhledem ke své mimořádné fyzické kondici a pedagogickým schopnostem však nakonec v součinnosti s britskými instruktory řídil od léta 1942 do jara 1943 přípravu celé tzv. druhé vlny našich výsadek na STS 25 v okolí skotského Arisaigu. Po vzniku Čs. samostatné obrněné brigády se stal velitelem její roty doprovodných zbraní, a od října 1944 až do konce války se podílel na obléhání Dunkerque. Po návratu do ČSR sice úspěšně absolvoval Vysokou školu vojenskou v Praze, avšak jeho další osudy tragicky poznamenal komunistický puč. V létě 1949 byl propuštěn z armády, zatčen, vězněn a následně zařazen do tábora nucených prací na Mírově. Pro své hrdé vystupování byl terčem šikany ze strany dozorců, kteří ho po pokusu o útěk málem utýrali k smrti. Po propuštění v červenci 1951 pracoval jako dělník, avšak o sedm let později byl opět zatčen a ve vykonstruovaném procesu odsouzen na dalších pět let. Na svobodu vyšel na prezidentskou amnestii v roce 1960, ovšem i poté mohl pracovat pouze v nejpodřadnějších profesích. Plné rehabilitace se dočkal teprve po listopadu 1990. Zemřel 7. února 2009 v Ružomberku.

Šlachovitý s ostře řezaným obličejem, prostě voják se vším všudy. Až později jsem zjistil, že je to Antonín Petrák – instruktor našich parašutistů ve Velké Británii, účastník obléhání přístavu Dunkerque a pak také vězeň v komunistických lágrech, kde ho dozorcí za pokus o útěk málem ubili k smrti. Nikdy by mě

nenapadlo, že si s tímto mužem jednou podám ruku, několikrát se sejdeme v Praze i v Bratislavě, kde na sklonku života žil, a on mi bude vyprávět svůj dramatický životní příběh. Život muže, který se postavil dvěma totalitním režimům a jenž zůstal až do konce svých dní hrdým československým vlastencem.

Vzpomínám si i na jednu drobnou, ale kouzelnou scénku z roku 2004, kdy byl při 60. výročí vylodění spojenců v Normandii právě Antonín Petrák vyznamenán tehdejším francouzským prezidentem Jacquesem Chiracem Řádem Čestné legie. Když při tomto slavnostním aktu zaznělo „*Generál Anton Petrák, Slovensko*“, mezi českými veterány, kteří zaslechli jen to „*Slovensko*“, to zašumělo. „*Jaké Slovensko? Vždyť to tehdy bylo s Hitlerem proti nám...*“ otočili se na sebe. „*Jo, Tony Petrák? Tak to je v pořádku, to je přece Čech!*“.

Musím ale zdůraznit, že jako mne fascinují osudy podobných hrdinů – vojáků, tak naprosto stejný obdiv a úctu mám i k nevojákům, kteří se za války zapojili do domácího odboje. Protože zatímco voják složil přísahu, je vycvičený a v koutku duše musí počítat s tím, že při plnění úkolu může zemřít, u civilistů je to něco jiného. Oni nejen, že si uvědomují, že jim hrozí smrt, ale také ví, že kvůli jejich pomoci odboji můžou okupanti mučit a popravit i jejich manželku, děti a celou širokou rodinu. To je pak poněkud komplikovanější rozhodování, zda se do něčeho takového pustit. A je až neuvěřitelné, že se vždy našlo dost lidí, kteří pomáhali, a to i v době masového vraždění za heydrichiády. Vyvražděny a vypáleny byly Lidice a Ležáky a přesto v této šílené atmosféře hrůzy rodina Burdychových na Končínách u Červeného Kostelce ukryje parašutistu Jiřího Potůčka. To je hrdinství, nad kterým zůstává rozum stát, podle mne jde o nejvyšší stupeň odvahy a sebeobětování pro vyšší cíl. Proto je pro mě zásadním historickým mementem 24. říjen 1942, kdy byli v koncentračním táboře Mauthausen popraveni spolupracovníci mise Anthropoid. Tehdy bylo 262 mužů, žen i dětí zastřeleno ranou do týla. Zároveň v ten samý den na území protektorátu přistává výsadek Antimony a jeho příslušníci najdou u Čechů opět pomoc a podporu. To je přeci nejlepším důkazem toho, že doopravdy nejsme národem zbabělců

a kolaborantů. Zoufalé ovšem je, že o těchto hrdinech dnes už devětaadvadesát procent lidí nic neví. Nejen, že nezná jejich jména, ale ani netuší, že vůbec kdy existovali.

Nezmínil jste ale ještě jméno Karla Lukase, což je osobnost, které jste věnoval svou disertační práci, takže vás jeho osud musel mimořádně zaujmout...

Na příběh Karla Lukase jsem narazil úplnou náhodou v roce 1986, když mi kamarád ze Švýcarska propašoval knížku Karla Kaplana a Viléma Hejla vydanou nakladatelstvím Sixty-Eight Publishers v Torontu a nazvanou „*Žpráva o organizovaném násilí*“. V ní mě upoutala informace, že příslušníky obávaného obranného zpravodajství Bedřicha Reicina byl ubit jistý plukovník Lukas, za druhé světové války náčelník štábu naší brigády ve Velké Británii. A protože Lukas není jméno úplně obvyklé, hned jsem si vybavil, že jsem měl jen o několik měsíců dříve ve Vojenském historickém archivu v ruce dokument z fondu Ředitelství opevňovacích prací, který se týkal organizace služby u nově zřizovaných pevnostních jednotek – hraničářských pluků. Šlo o základní řád, co mají tyto jednotky dělat a jak cvičit a jeho autorem byl podplukovník generálního štábu Karel Lukas. To jméno bych si možná ani nezapamatoval, ale protože šlo o klíčový dokument nabitý fakty, celý jsem si ho doslovně opsal a díky tomu se mi Lukasovo jméno vrylo do paměti. Proto mne při čtení informace o ubitém plukovníkovi Lukasovi napadlo, zda náhodou nejde o téhož muže. Postupně jsem si o něm dohledával další a další informace. Ale trvalo ještě několik dalších let, než se mi podařilo zjistit přesné datum jeho smrti – 19. května 1949. Což znamenalo, že byl ubit měsíc před popravou Heliodora Píky a šlo tak pravděpodobně o vůbec prvního československého vojáka, který se stal obětí komunistického režimu. Od té doby jsem si k němu začal zjišťovat všechno, co jen bylo možné a shromažďovat dokumenty a fotografie, na které jsem za ta léta narazil. Nakonec toho bylo tolik, že jsem si s určitou nadsázkou řečeno začal říkat, že Karel Lukas je vlastně takovým Járou Cimrmanem československé armády. Prošel totiž snad úplně vším, co se jí v první polovině 20. století týkalo.

Tak jeho příběh zkusme stručně přiblížit.

Je to příběh mimořádně inteligentního kluka ze smíšeného manželství, kdy tatínek je Němec a maminka Češka. Vyrůstal na Zábřežsku a již v dětství musel bojovat za svá práva při střetech mezi českými a německými kluky. Za první světové války bojoval na ruské frontě, v roce 1916 byl zajat a odeslán do tábora Berezovka za Bajkalem. Zde se potkal mimo jiné i s Heliodorem Píkou, s nímž ho pak pojilo dlouholeté přátelství. Společně se přihlásili do čs. legií a po základním výcviku odjeli oba na podzim 1917 do Francie. Zde se Karel Lukas zúčastnil bojů na západní frontě a za prokázanou odvahu byl hodnocen jako „*velice udatný poddůstojník*“, kdybych měl přímo citovat odůvodnění udělení francouzského Válečného kříže. Po skončení války a návratu do Československa bojoval s Poláky na Těšínsku a pak se věnoval budování vojenského školství, protože měl nesporné pedagogické nadání. Konec konců se chtěl v civilním životě původně stát kantorem. Působil pak na Slovensku, kde si ho za svého pobočníka vybral generál Josef Šnejdárek, který ho ovlivnil v řadě věcí. Například ho nadchl pro sbírání starožitností a umění. Lukas si postupně vybudoval jednu z největších soukromých sbírek rytin Václava Hollara na světě. Jeho armádní kariéra mezitím úspěšně pokračovala. Vystudoval pražskou Válečnou školu, působil jako osobní pobočník generála Ludvíka Krejčího, podílel se na organizování výstavby našeho stálého opevnění a dokonce absolvoval stáž na francouzské Maginotově linii.

Po Mnichovu byl jedním ze čtyř československých důstojníků, kteří se pod vedením generála Karla Husárka snažili v Berlíně pro republiku uhájit co nejlepší podmínky při záboru našeho pohraničí. Poté působil jako styčný důstojník Ministerstva národní obrany na Podkarpatské Rusi, po okupaci českých zemí se zapojil do odboje v rámci Obrany národa a protože mu hrozilo zatčení, uprchl do Francie. Tam byl pověřen speciálním úkolem – objížděl internační tábory, v nichž Francouzi drželi interbrigadisty z občanské války ve Španělsku. Vyhledával mezi nimi občany Československa a staral se o jejich zařazení do budované čs. zahraniční armády.

Lukasovo jméno se ale také zmiňuje v souvislosti s organizováním paravýsadků do protektorátu, že?

Ano, ve Velké Británii organizoval před kapitulací Francie nábor dobrovolníků do našich jednotek, poté z pozice náčelníka štábu pomáhal budovat 1. čs. smíšenou brigádu a podílel se i na výběru budoucích parašutistů určených na zvláštní mise v protektorátu. Není bez zajímavosti, že pro toto poslání doporučil mimo jiné i Jana Kubiše. Vynikal citem pro vojenskou diplomacii, a proto byl krátce vojenským atašé u polské exilové vlády. Neměl však rád čistě kancelářskou práci, a proto uvítal možnost odjet jako pozorovatel k britským jednotkám v severní Africe. Zapojil se do bojů u El Alameinu a nedlouho poté byl těžce raněn při německém náletu. Ihned po vyléčení se zúčastnil vylodění Spojenců v Itálii i následných bojů na Apeninském poloostrově. Na počátku roku 1944 se vrátil do Velké Británie a následně byl vyslán do USA, kde působil jako náš vojenský a letecký atašé, přičemž od roku 1946 měl zmocnění i pro Kanadu. V této významné funkci skončil teprve v roce 1947, kdy se vrátil do Československa a s vidinou předpokládaného povýšení do generálské hodnosti pokračoval ve vojenské kariéře. Tu však ihned po únorovém puči zhatili komunisté. Jako důstojníka „prozápadního smýšlení“ ho z armády propustili. Lukasův konec je nesmírně tragický zvláště v tom, že se oběti nového režimu nestal kvůli protikomunistické odbojové činnosti, byť ta je také nesporná, ale kvůli svému autu.

Autu?

Je to tak, Karel Lukas si ze zámoří do Prahy přivezl stříbrošedého Packarda, typický americký koráb silnic, který poutalo pozornost všude, kde se objevil. Lukasovi se stalo osudným, že se o jeho vůz začal zajímat příslušník Státní bezpečnosti Theodor Bělecký, skutečná lidská zrůda. Za heydrichiády se dal k protektorátní policii, po válce se naopak podílel na mučení, krádežích, znásilněních a pravděpodobně i vraždách lidí v pohraničí. Bylo na něj dokonce v této souvislosti podáno i trestní oznámení, které však jako nedůvodné odložil jistý podplukovník Karel Vaš, jeden z těch, kdo dostali na šibenici

Heliodora Píku... A tento Bělecký spolu s několika dalšími lidmi ze Státní bezpečnosti – tedy nikoliv z Reicinova obranného zpravodajství, jak se dříve uvádělo – nechal Karla Lukase v březnu 1949 zatknout a zároveň mu ihned zabavil auto, které tak poutalo pozornost. Posléze Bělecký a jeho přátelé zjistili, že Karel Lukas má doma cenné věci, nejruznější starožitnosti, ale také alkohol a cigarety, a tak začali po nocích pod záminkou domovních prohlídek Lukasův byt vykrádat. A zřejmě právě tito lidé se obávali, že kdyby se Lukas jednou vrátil domů, mohli by mít problém. A tak se ho rozhodli zbavit. Obvinili ho z toho, že za pomoci svého auta napomáhal k útěku za hranice svému příteli generálu Aloisi Liškovi. To samo o sobě byl pochopitelně nesmysl, protože jistě neexistuje stupidnější nápad, než vézt někoho „nenápadně“ ke státní hranici americkým bourákem. Mimochodem, v době prvních výsledků, ze kterých se ještě vracel v pořádku, byl Karel Lukas na Pankráci držen ve společné cele s otcem pozdějšího prezidenta Václava Havla.

Jednoho dne však byl Karel Lukas odvezen k výsledku do Bartolomějské a tam ztýrán tak brutálně, že utrpěl vážná zranění. Na Pankráci ho pak nechali dva týdny bez lékařské pomoci pomalu umírat. Šlo o jasnou loupežnou vraždu, za kterou však nebyl nikdy nikdo potrestán. Po roce 1990 se mi podařilo hovořit s řadou Lukasových přátel, a to včetně některých spoluvězňů. Mám ve sbírce přes dva tisíce fotografií, na kterých je zachycen buď sám, anebo třeba jen náhodně ve skupince jiných lidí, napsal jsem o něm disertační práci, stál jsem u zrodu několika dokumentárních filmů a pracuji i na velké monografii. Jeho osud mne zkrátka doopravdy pohltil.

V prosinci 1933, čili asi deset měsíců od nástupu Hitlera, prezident T. G. Masaryk v rozhovoru s polským novinářem ujišťoval, že neočekává válku, že „demokracii nehrozí žádné nebezpečí“ a že ani jeho vlast není ohrožena. „Svět i národy mají smysl pro lidskost,“ řekl. Ovšem pár měsíců předtím mluvil – tentokrát s francouzským žurnalistou – o nutnosti budování silné československé armády: „Máme my odzbrojit, když naši sousedé vyrábějí děla? Odmítám čekat v křesle, až mě nějaký vetřelec zardousí,“ uvedl. Lze označit nějakou událost či chvíli, která vrcholné čs. představitele přesvědčila, že hlavním nebezpečím bude hitlerovské Německo a nikoliv hypotetické revizionistické pokusy Maďarska, či snad dokonce Rakouska?

Je pravdou, že dnem, kdy 30. ledna 1933 nastoupil Adolf Hitler k moci, se bezpečnostní situace Československa radikálně zhoršila. Ovšem signál, že Německo pro nás bude potenciální protivník číslo jedna, přišel už o rok dříve, neboť tehdy ztroskotala jednání mezinárodní odzbrojovací konference v Ženevě. Československo zde reprezentoval ministr zahraničních věcí Edvard Beneš, který měl k ruce skupinu vojenských poradců vedenou generálem Aloisem Eliášem. Už tehdy Beneš vyhodnotil situaci tak, že v Německu sílí tendence k úpravě poměrů vzniklých po první světové válce a zarámovaných Versailleskou mírovou smlouvou. Tušil, že Němci budou chtít revizi poměrů, odmítnutí placení reparací a že v duchu svých tradic hodlají znovu budovat silnou armádu. Po ženevském jednání Edvard Beneš informoval Hlavní štáb československé branné moci,

že je zapotřebí učinit kroky k tomu, aby bylo Československo připraveno na konflikt s Německem, který podle jeho názoru nastane v horizontu přibližně pěti let.

A armáda skutečně nezahálela, skupina specialistů vedená mimo jiné plukovníkem generálního štábu Bohuslavem Fialou začala pracovat na přípravě materiálu, který se jmenoval „*Armáda v poli*“. Nastíněny v něm byly vize přeměny československé armády na modernější a pružnější organismus. V první řadě šlo o změnu organizačního schématu, kdy se z poněkud těžkopádného brigádního systému přešlo na systém divizní a bylo připraveno vytvoření armádních sborů jako nového velitelského stupně. Součástí materiálů byly i plány na přezbrojení, vybudování některých nových armádních složek, silného letectva a tankových jednotek. Brzy poté, v roce 1934, se k tomu přidalo rozhodnutí o výstavbě pohraničního opevnění. Abych se ale vrátil k původní otázce: za onen klíčový impuls odhalující Německo jako hlavní hrozbu Československa vnímám už ztroskotání ženevských jednání v roce 1932.

Dá se tedy říct, že to byl právě Beneš, kdo byl v prvních fázích klíčovým politickým podporovatelem modernizace čs. branné moci?

Určitě. A dalo by se to tvrdit vlastně o celém období, tedy od ženevské konference až po dobu, která vyvrcholila na podzim 1938. V tom se lišil od mnoha jiných československých politiků. Je zarážející, že ještě v době, kdy už Československo stálo tváří v tvář blížícímu se válečnému konfliktu, si někteří politici dosud „přihřívali vlastní polívčičku“ či si dokonce asi v plném rozsahu ani neuvědomovali, kam se vývoj událostí řítí. Při objednávkách zbraní či výstroje pro armádu dokonce i v kritických měsících roku 1938 striktně trvali na dodržování některých byrokratických formalit. Ty byly za normálního stavu pochopitelné, protože měly sloužit například jako pojistka proti případným korupčním skandálům, kterých ani za první republiky nebylo málo. Ovšem ve chvílích fatálního ohrožení celého státu bylo nutné na některé takové postupy rezignovat. A byl to právě Edvard Beneš, kdo v těchto momentech vstoupil jako prezident do děje a řekl – ať už představitelům generality

či třeba ministru národní obrany Františku Machníkovi – že se mají tvářit a chovat tak, jako by všechno měli schválené vládou, projednané parlamentem a nakupovali pro armádu, co je potřeba a neřídili se tím, co jim zrovna diktuje Ministerstvo financí. Slíbil jim, že je podrží a jako prezident jejich aktivitu takzvaně „přikryje“. Beneš v tomto ohledu postupoval velmi progresivně a jasně ve prospěch armády a tedy i státu. Nebál se rozhodnout a nést za toto rozhodnutí odpovědnost.

František Machník

Ačkoliv nebyl vojákem, jako ministr řídil ministerstvo národní obrany v klíčových letech modernizace československé armády ve druhé polovině 30. let. František Machník se narodil 30. dubna 1886 v jihočeské obci Nebřehovice, vystudoval filozofickou fakultu a poté vyučoval na středních školách v Chrudimi a v Klatovech. Od mládí se zapojoval do politiky, stal se poslancem za agrárníky a už během svého působení v branném výboru se hlasitě zasazoval i o navýšení finančních prostředků pro armádu. Byl také mimo jiné starostou Československého národního svazu střeleckého. V červnu 1935 se stal ministrem národní obrany v kabinetu Jana Malypetra a zůstal jím i v následujících třech vládách Milana Hodži. Během více než tří let ve funkci se spolu s prezidentem Edvardem Benešem zasloužil o zásadní navyšování armádního rozpočtu. Patřil rovněž k hlavním tvůrcům zákona o branné výchově a v době eskalujícího napětí v létě a na podzim 1938 byl jedním z rozhodných podporovatelů obrany Československa před německou agresí. V ministerském křesle skončil při pádu Hodžovy vlády 22. září 1938, kdy vedení resortu převzal generál Jan Syrový, zároveň nový ministerský předseda. Po obsazení zbytku českých zemí v březnu 1939 nacisty byl v hledáčku gestapa, přesto odmítl spolupracovat s pronacistickými aktivistickými novináři a naopak se zapojil do odboje. Za to byl v létě 1943 zatčen a následně odsouzen k trestu smrti, verdikt mu však byl zmírněn na deset let vězení. Po válce byl paradoxně vyšetřován pro podezření z kolaborace, avšak soud ho všech obvinění zprostil. V komunisty vykonstruovaných procesech 50. let byl ovšem odsouzen a znovu vězněn. Pronásledována byla i jeho rodina. Zemřel 21. listopadu 1967 v jihomoravské obci Ždánice.

Ano, Beneš rozhodně nebyl v těchto záležitostech pasivní, natož aby se stavěl jen do role jakéhosi pozorovatele. Na rozdíl od Tomáše Garrigua Masaryka měl třeba ambici předsedat Nejvyšší radě obrany státu a Armádnímu poradnímu sboru.

Nejvyšší rada obrany státu byla zvláštním orgánem vzniklým až ve 30. letech, v němž se potkávali například ministři národní obrany a financí, nejvyšší představitelé armády a třeba právě i prezident republiky. Společně pak projednávali vize směřování armády, schvalovali výzbrojní programy a řešili kupříkladu i nejrůznější kompetenční spory. A jak říkáte, Beneš o radu projevoval výrazný zájem, byť zasedala zpočátku spíše sporadicky. Jako prezident se účastnil i mnoha dalších akcí spojených s armádou. Svou přítomností při vojenských manévrech, návštěvami vojenských škol či jednotlivých útvarů deklaroval podporu armádě. Z jeho strany šlo o promyšlený marketingový tah, pokud bychom použili současnou terminologii. Propagoval armádu, brannost, odhodlání země k obraně

Silvestr Bláha

Dlouholetý přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky, který patřil k blízkým spolupracovníkům T. G. Masaryka i Edvarda Beneše. Narodil se 31. prosince 1887 ve Zvoli na Vysočině, vystudoval stavební inženýrství a pracoval ve státní správě v Dalmácii. Za první světové války sloužil u dělostřelectva, zajat byl při obraně slavné pevnosti Přemyšl. V létě 1917 vstoupil do československých legií v Rusku a po pár měsících se přesunul k legiím ve Francii. Po válce patřil k velitelům, kteří bojovali o hranice samostatného Československa s Poláky i Maďary. Posléze působil v různých vojenských funkcích, až si ho v roce 1929 prezident T. G. Masaryk vybral do čela své vojenské kanceláře a následně byl povýšen na generála. Přednostou VKPR zůstal i za Edvarda Beneše, v listopadu 1938 byl nucen funkci opustit a odešel do výslužby. Kvůli zdravotním problémům se do odbojové činnosti zapojoval obstaráváním finančních prostředků pro potřeby odboje, v němž se výrazně angažovala jeho manželka a tři švagři. Po porážce nacismu již zůstal ve výslužbě a 6. listopadu 1946 v Praze podlehl dlouhé a těžké nemoci.

a v neposlední řadě i sám sebe. Ale to je u politika, kterým byl především, pochopitelné.

Ovšem i T. G. Masaryk věnoval armádě značnou pozornost, byť to v klidnějších 20. letech třeba nebylo tak viditelné jako později v éře Edvarda Beneše, kdy už se nad celou Evropou stahovala válečná mračna a ve Španělsku zuřil krvavý konflikt. O důležitosti armády byl Masaryk bytostně přesvědčen už jen díky zkušenostem získaným za první světové války. Jeho výrok, že „*bez legií by nebylo naší samostatnosti*“, je poměrně známý i dnes. A že se Masaryk některých zasedání spojených s armádou nezúčastňoval, lze připsat i prostému faktu, že byl zkrátka o dost starší než Beneš, a tak již tolik armádní agendy nestíhal. Nicméně i jeho můžeme nalézt na desítkách fotografií z armádních manévřů i vojenských přehlídek, kterých se pravidelně účastnil. Ani on o armádu neztrácel zájem, a to navzdory svému vysokému věku.

Někteří generálové vzpomínali, že je Beneš při schůzkách zahrnoval otázkami a že někdy měli až pocit, jako by je zkoušel. Neměli tito ve většině případů první světovou válkou ošlehaní vojáci vnitřní problém s tím, že se jim do jejich záležitostí montuje „civil“?

Beneš měl v tomto ohledu usnadněnou situaci tím, že byl celým národem, tedy i vojáky, vnímán jako součást onoho triumvirátu Masaryk-Beneš-Štefánik, který stál u zrodu republiky. Čili, ač nevoják, byl uznáván jako jeden z klíčových mužů prvního odboje. V této souvislosti opět můžeme připomenout jeden Masarykův výrok, že „*bez Beneše bychom republiku neměli*“. Byl to on, kdo odpracoval takovou tu šedou kancelářskou práci, která sice nebyla tak viditelná, ale byla neméně důležitá. V klíčových letech první světové války v dobrém smyslu doslova leštil kliky v salónech, kde se pohybovali diplomaté a politici, kde se řešilo budoucí poválečné uspořádání Evropy, a lobbboval ve prospěch samostatného státu Čechů a Slováků. Nesmíme však zapomínat na to, že mu při těchto aktivitách velice důležitého „předjezdce“ dělal Milan Rastislav Štefánik, i když vztahy těchto dvou mimořádných mužů nebyly ani zdaleka ideální. Ale to by bylo na dlouhé vypravování.